

Kor-határ. Az időskor szubjektív kezdetének meghatározó tényezői mikroszinten a European Social Survey 2008 adatai alapján

Bevezetés

A világban zajló demográfiai folyamatok kihatással vannak a társadalmak működésére. Két alapvető trend, a termékenység csökkenése és a várható élettartam növekedése következtében a nyugati társadalom „előregedése” egy évtizedek óta zajló és napirenden lévő folyamat. Napjainkban, amikor a világ népessége meghaladta a 8 milliárd főt, fokozottan kell foglalkozni a korstruktúrák változásával és ezek hatásaival. Az Európai Unió népességének medián életkora 2005-ben 38,5 volt, ami a világ medián életkorához képest (26,4 év) rendkívül magasnak mondható és számos társadalmi-gazdasági problémát felvet (Muenz 2007). A megnövekedett idős népességgel bíró országokban vert gyökeret az idősek hátrányos megkülönböztetésére vonatkozó fogalom, az ageizmus, amely a hatvan évekbeli megjelenése óta nagy ívű pályát futott be, számos tudomány beépítette fogalomtárába és vizsgálati területei közé (Jászberényi 2010, Nelson 2005). Megjelenése óta a fogalom némi átalakuláson ment keresztül, és már nem csupán az idősekre irányuló, hanem a bármilyen életkoron alapuló diszkriminációt foglal magában. Az idősekkel kapcsolatos attitűdre, velük szembeni előítéletekkel számos szociológiai vizsgálat is foglalkozik. Magyarországon a KSH 2004-ben végzett egy felmérést az időskorúakkal kapcsolatos vélekedésről (Dobossy-Virágh 2004).

Az időskorral kapcsolatos attitűdök a demográfiai trendek tükrében nagyon fontosak, hiszen a nyugati társadalmakban egyre növekvő rétegre vonatkoznak. Ezek az attitűdök hatással vannak arra is, hogy a felnövekvő generációk hogyan, mennyire aktívan, jólétben és jólétben élik meg azt az életszakaszt, amelyet időskornak tartunk.

Elemzésemben arra keresek választ, hogy milyen különbségek mutatkoznak az egyes országokban egyének szintjén abban, hogy hány éves kortól kezdődőnek tartják az időskort⁶⁶. Az egyének közötti eltéréseket mikroszintű jellemzőkkel kísérelem meg feltárni és a köztük lévő oksági kapcsolatokat meghatározni.

Módszertan

A kérdésfelvetés elemzéséhez a European Social Survey 2008-as adatbázisát használtam fel, amelynek részét képezte – változó modulként - egy ageizmusra vonatkozó blokk. A ESS 4. körében 29 ország⁶⁷ vett részt, az összes válaszadó száma: 56.752 fő. A minta elemszáma Cipruson volt a legalacsonyabb, 1215 fő, a legnagyobb pedig Németországban, ahol 2751-en válaszoltak. Az elemzés függő változóját az időskor kezdetének tartott átlagos életkor alkotja, a kérdés a következőképpen hangzott a kérdőívben: *„Mit gondolsz, általában véve hány éves kortól számít valaki idősnek?”*⁶⁸(szabad fordítás). A függő változó értékei a táblázatban bemutatott megoszlást mutatják a teljes mintában (1. táblázat).

⁶⁶ A kézirat eredetileg makro-szintű tényezők hatásának (pl. gazdasági fejlettség, foglalkoztatottság, demográfiai trendek) vizsgálatát is tartalmazta, azonban jelen kötet terjedelmi korlátai miatt csak a mikro-szintű tényezők szerinti elemzést mutatja be a tanulmány.

⁶⁷ A résztvevő országok: Belgium, Bulgária, Horvátország, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Írország, Izrael, Lettország, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Oroszország, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Törökország, Ukrajna, Egyesült Királyság

⁶⁸ Az angol nyelvű kérdőívben következőképpen szerepelt a kérdés: *„At what age do you think people generally start being described as old?”*

1. táblázat:
A függő változó leíró statisztikái.

		Az időskor kezdetének életkora
Válaszok száma (N)	Érvényes	48979
	Hiányzó	7773
Átlag		62,80
Medián		65,00
Módusz		60
Szórás		10,679
Minimum		1
Maximum		121
Kvartilisek	25	60,00
	50	65,00
	75	70,00

Saját szerkesztés

A teljes mintát⁶⁹ tekintve azt találjuk, hogy az időskor kezdetét átlagosan 62,8 évre teszik a válaszadók. A leggyakrabban előforduló szubjektív életkor az időskor kezdete tekintetében a 60 év. A válaszok szórása viszonylag magas, 10,7 év. A változó értékkészlete meglehetősen széles, a legalacsonyabb életkor 1 év, a legmagasabb pedig 121 év⁷⁰. A változók szórása azt mutatja,

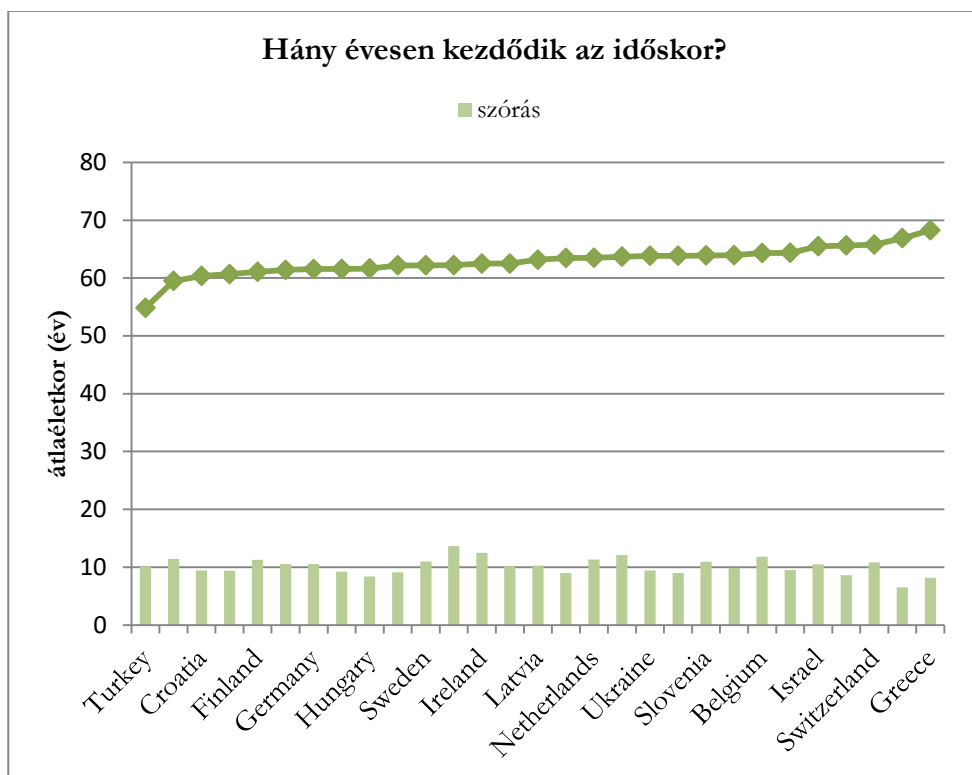
⁶⁹ A hiányzó válaszok magas száma nem csak a válaszmegtagadókat foglalja magában, hanem tartalmazza azokat a válaszadókat is, akik nem tudtak a kérdésre felelni, illetve azt válaszolták, hogy az egyéntől függ.

⁷⁰ Habár megkérdőjelezhető egyes válaszok érvényessége (pl 1 év mint az időskor kezdete), a torzítás elkerülése érdekében nem módosítottam a releváns válaszokon, hanem azokat abban a formában vontam be az elemzésbe, ahogyan az adatbázisban szerepeltek. Az esetlegesen nem érvényes válaszok ugyanis a teljes mintához képest alacsony részt képviselnek, a kiszámított középértékeket jelentősen nem befolyásolják.

hogy érdemes megvizsgálni azt, hogy miszerint szóródnak a válaszok, milyen tényezők határozzák meg, hogy mely életkort tekintik az idősor kezdetének.

A függő változó országok szerint

Az idősor kezdetének tartott átlagos életkor Törökországban a legalacsonyabb: 54,8 év, a legmagasabb pedig Görögországban, 68,3 év. Az idősor kezdetének tartott szubjektív életkor szerint növekvő sorrendben rendezve a kutatásban részt vevő országokat nem rajzolódik ki egyértelmű mintázat.

	Az időskor kezdetének életkora		
	Átlag	Szórás	N
Turkey	54,8	10,128	1830
United Kingdom	59,5	11,46	2247
Croatia	60,4	9,434	1163
CzechRepublic	60,7	9,363	1648
Finland	61,1	11,243	2142
Estonia	61,4	10,521	1300
Germany	61,5	10,55	2616
Slovakia	61,6	9,213	1390
Hungary	61,6	8,394	1466
Romania	62,2	9,117	1830
Sweden	62,2	11,001	1683
Spain	62,2	13,658	2098
Ireland	62,5	12,482	1707
Norway	62,5	10,156	1532
Latvia	63,2	10,292	1336
Bulgaria	63,5	8,993	1947
Netherlands	63,5	11,322	1695
France	63,7	12,081	1959
Ukraine	63,8	9,445	1509
RussianFederation	63,9	9,024	1841
Slovenia	63,9	10,928	1118
Poland	63,9	9,906	1497
Belgium	64,3	11,801	1739
Denmark	64,4	9,507	1549
Israel	65,5	10,512	2043
Portugal	65,6	8,635	1715
Switzerland	65,8	10,814	1668
Cyprus	66,9	6,533	978
Greece	68,3	8,157	1733
Összesen	62,8	10,679	48979

Elemzés

Mikroszintű összefüggések az időskor kezdetének tartott szubjektív életkorokra vonatkozóan

Az időskor kezdetének tartott életkort nemcsak társadalmi⁷¹, hanem egyéni tényezők is befolyásolják. Az egyének szintjén az alábbi dimenziók és változók szolgáltak az összefüggések vizsgálatára (2. táblázat):

2. táblázat:
A mikroszintű független változók

Mikroszintű dimenzió	Változók
Társadalmi-gazdasági státusz	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség
	A háztartás teljes nettó jövedelme
Demográfiai státusz	Nem
	Életkor
Lakókörnyezet	Lakóhely típusa

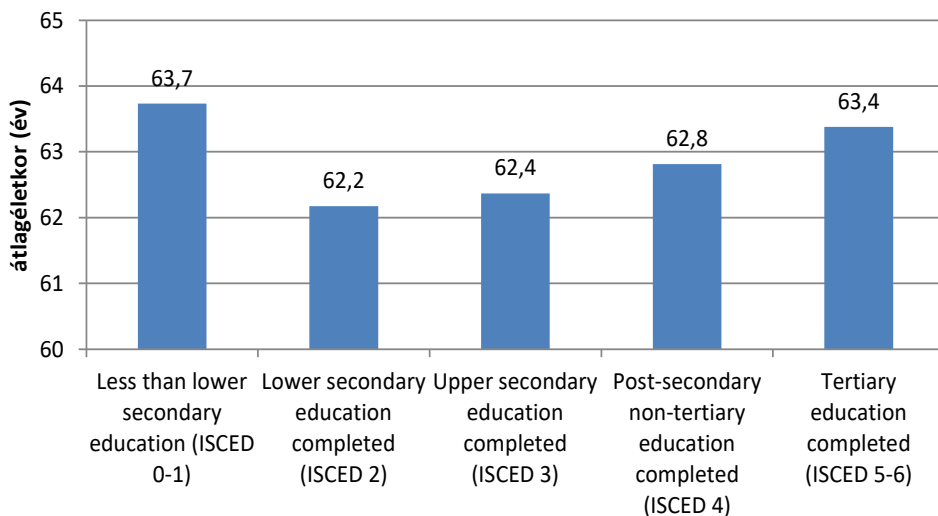
Társadalmi-gazdasági státusz I.: Iskolázottság

A legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti válaszok az időskor kezdetének tartott átlagos életkorról – habár az eltérések nem számottevőek – érdekes tendenciát rajzolnak ki⁷². Az átlagéletkoroknak az iskolázottsági csoportok szerinti eltérései egy ferde U-görbére hasonlítanak. A legalacsonyabb és a legmagasabb végzettséggel rendelkezők egyaránt későbbre teszik az időskor kezdetét, mint a középszint valamely fokozatával rendelkezők, azonban a második iskolázottsági kategóriától kezdve a felsőfokú végzettségig szinte lineáris az életkor átlagának növekedése.

⁷¹ Korábbi elemzésünkben a társadalmi szintű tényezők, - mint a gazdasági fejlettség, a foglalkoztatottság és a demográfiai trendek – kevésbé adtak magyarázatot az országok közötti eltérésekre.

⁷² Az átlagok különbsége szignifikáns, $F=38,071$, $p=0,000$

Az időskor kezdete iskolai végzettség szerint

Az országokénti különbségek (3. táblázat) nem egyértelmű tendenciát tükröznek, továbbá nehezíti az adatok értelmezését, hogy egyes országokban a negyedik kategória (középfokú tanulmányok utáni, nem felsőfokú tanulmány) nem létezik. A legtöbb országban ugyanakkor az látszódik, hogy a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők későbbre teszik az időskor kezdetét, mint a többi végzettségi fokozattal bíró válaszadók.

3. táblázat:

Az időskor szubjektív kezdetének összefüggése az iskolázottsággal országok szerint.

	Alapfokú végzettség	Alapfoknál magasabb, középfoknál alacsonyabb végzettség	Középfokú végzettség	Középfoknál magasabb, de nem felsőfokú végzettség	Felsőfokú végzettség
Czech Republic	55,56	59,82	60,83	61,19	52,50
United Kingdom	60,22	57,76	58,02	-	60,19
Denmark	61,36	63,15	63,45	-	65,98
Croatia	62,57	61,81	59,73	-	60,08

Hungary	63,52	61,20	60,93	62,55	62,79
Finland	63,53	57,89	60,07	-	62,54
Norway	63,55	60,91	61,70	61,97	63,97
Israel	64,35	66,80	64,40	-	66,43
Sweden	64,97	62,11	60,46	-	63,23
Spain	65,29	60,54	59,44	62,07	61,24
Ireland	66,07	61,73	61,46	-	62,07
Ukraine	66,16	62,57	63,84	63,83	63,76
Russian Federatio n	66,73	62,76	62,96	-	64,17
France	67,47	62,91	62,47	65,83	63,17
Belgium	68,43	62,83	63,05	63,72	65,21
Slovenia	69,00	65,12	62,96	-	64,15
Greece	70,61	68,38	67,32	-	67,41
Poland	70,65	63,43	64,10	63,20	63,78

Saját szerkesztés.

Társadalmi-gazdasági státusz II.: Jövedelmi helyzet

A teljes mintán a háztartás nettó jövedelme⁷³ nem mutat szignifikáns összefüggést az időskor kezdetének tartott átlagéletkorral. Úgy tűnik, a jólét nem befolyásolja azt, hogy mikorra teszik az emberek az öregség kezdetét. Egyes országokban azonban mutatkozik szignifikáns összefüggés – habár a kapcsolatot mindegyik esetben meglehetősen gyenge – a jövedelmi helyzet és az időskor kezdetéről alkotott kép között⁷⁴.

⁷³ A vizsgálatban a háztartás jövedelmét ordinális skálán mérték, 10 jövedelmi kategória valamelyikébe sorolhatták magukat a kérdezettek, amely kategóriák az adott ország jövedelmi deciliseit jelölték. Az elemzésbe a tízfokozatú skálát mint magas mérési szintű változót vontam be.

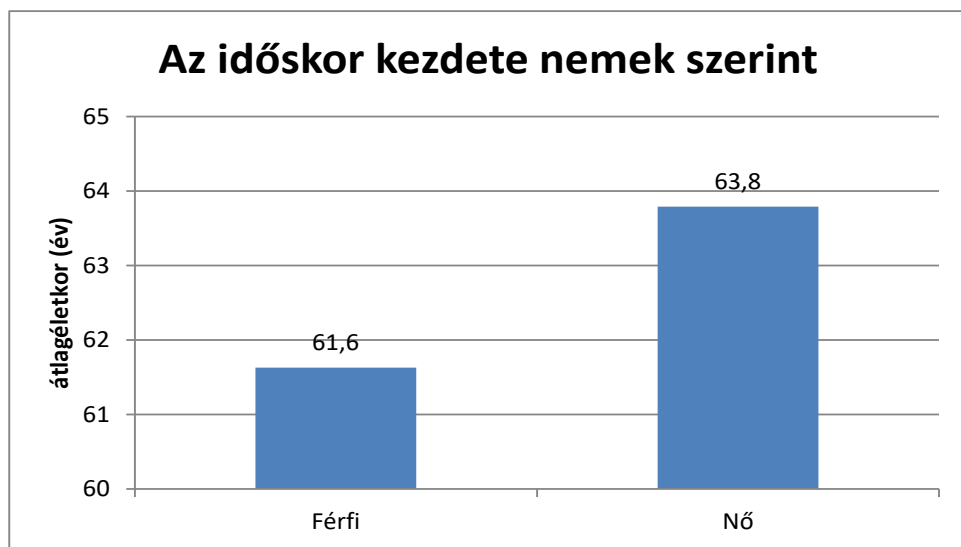
⁷⁴ Az alábbi országokban nem szignifikáns az összefüggés: Belgium, Bulgária, Svájc, Csehország, Dánia, Finnország, Franciaország, Nagy-Britannia, Görögország, Horvátország, Magyarország, Lettorság, Portugália, Románia, Oroszország, Szlovákia és Törökország.

Azokban az országokban, amelyekben szignifikáns a kapcsolat a vizsgált két változó között, az összefüggés negatív irányú, azaz minél nagyobb a háztartás jövedelme, amelyben a válaszadó él, annál alacsonyabb életkort tart az időskor kezdetének. Két országban, Németországban és Izraelben, viszont pozitív a kapcsolat (még ha elég gyenge is), vagyis a magasabb jövedelem növeli az időskor kezdetének tartott életkort is.

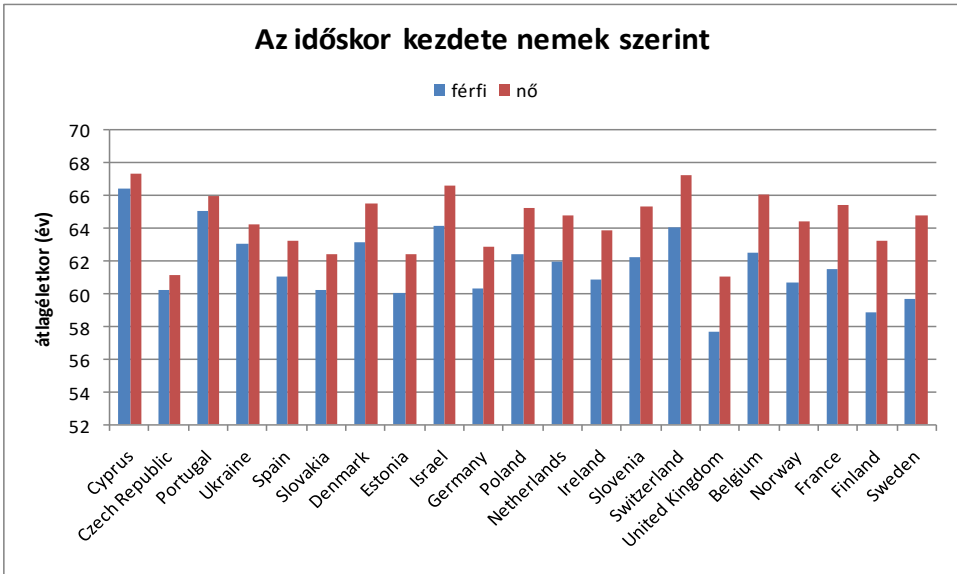
Demográfiai státusz I.: A nem szerepe

A férfiak és nők képe az időskor kezdetéről különbséget mutat, az eltérés a két nem válaszainak átlaga között két év. A férfiak korábban, a nők későbbre teszik az időskor kezdetét.

Országoként vizsgálva a nemek közti különbséget azt találtuk, hogy a legtöbb országban⁷⁵, ez a dimenzió szignifikáns, azaz a férfiak és a nők eltérően gondolkodnak az időskor kezdetéről. Az alábbi ábrán azokat az országokat találjuk, amelyekben szignifikáns az összefüggés a nők és a férfiak válaszáinak különbsége szerint növekvő sorrendben. Láthatjuk, hogy Cipruson a legkisebb (alig egy év), Svédországban pedig a legnagyobb (5 év) az eltérés a férfiak és a nők által említett átlagos életkor között, amellyel az időskor veszi kezdetét. Négy ország kivételével (Ciprus, Csehország, Portugália, Ukrajna) legalább 2 év a különbség nemek szerint a válaszok átlaga között.

⁷⁵ Az alábbi országok esetében nem volt szignifikáns az összefüggés: Bulgária, Görögország, Horvátország, Magyarország, Lettország, Románia, Oroszország, Ukrajna.

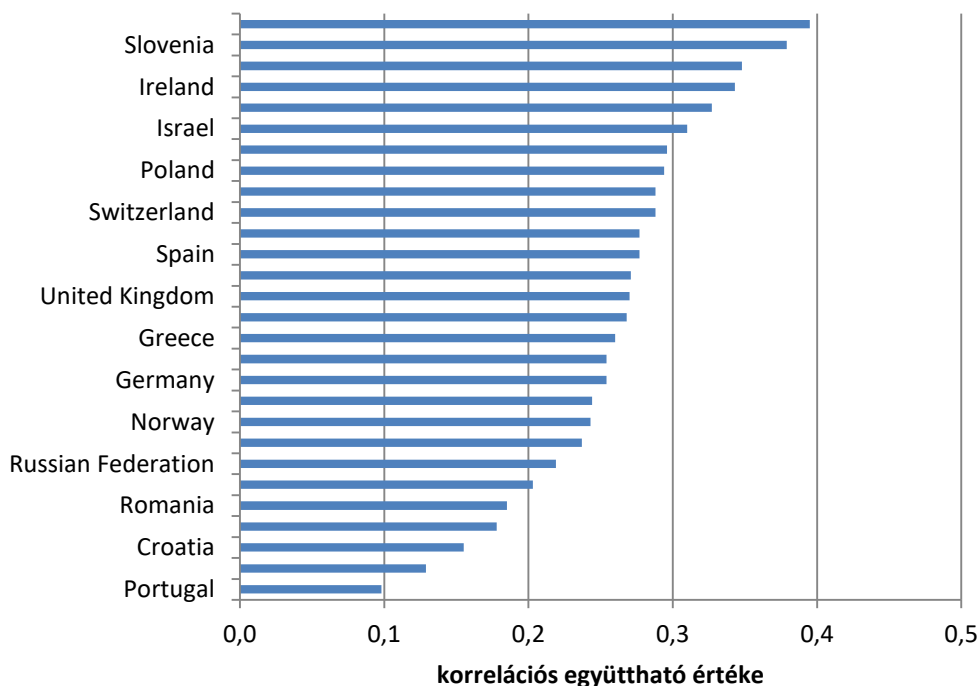

Demográfiai státusz I.: Az életkor szerepe

Az életkorral való összefüggés kitüntetett jelentőségű, hiszen a vizsgált függő változó egyfajta öngazolást is megjeleníthet, attól függően, hogy a válaszadó magát idősként definiálja-e vagy sem. Az életkorral való korreláció közepes erősségű és pozitív, az együtttható értéke: 0, 259. Azaz minél idősebb a válaszadó, annál későbbre teszi az időskor kezdetét. Ez valóban alátámasztja azt a hipotézisünket, hogy az emberek próbálják maguktól távolítani, eltolni az időskor kezdetét, minél közelebb vannak hozzá.

A válaszadó életkora és az időskor kezdeteként meghatározott életkor közötti kapcsolat szinte minden vizsgált országban (Ciprus kivételével) szignifikáns. A kapcsolat erőssége azonban eltérő mértékű, az ábrán Görögországtól Belgiumig átlag feletti, azaz ebben a 15 országban még inkább hatással van az életkor a válaszokra, mint a teljes mintában együtvéve.

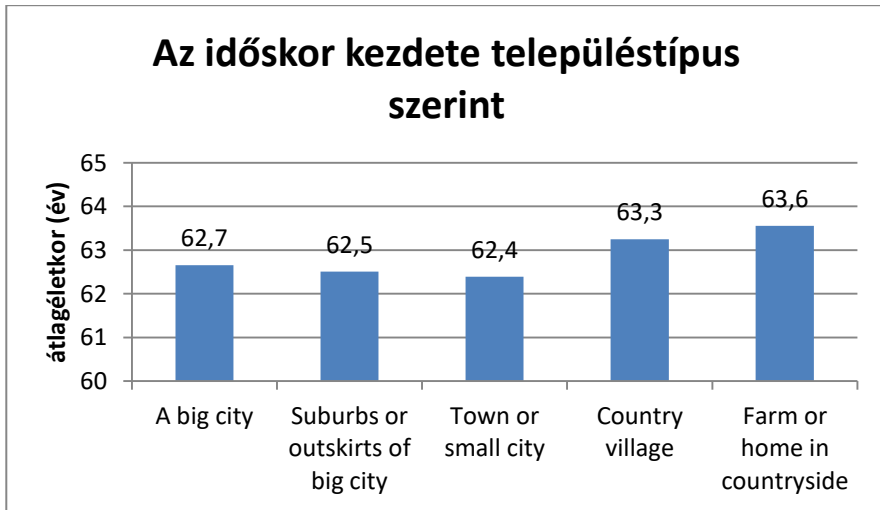
Az idősor kezdete és az életkor közötti kapcsolat erőssége

Lakókörnyezet

A lakókörnyezet szintén hatással lehet az idősor kezdetének megítélésére, hiszen az egyes településtípusok korösszetétele jelentősen eltér⁷⁶, így az idősor percepciójára is kihatással lehet.

⁷⁶ A különböző településtípusokban élő válaszadók átlagéletkora a következő: nagyváros: 45,95 év, külváros: 47,34 év, kisváros: 47,23 év, község/falu: 48,7 év, farm/tanya: 50,88 év

A lakóhely típusa szerinti életkor-átlagok az időskor kezdetére vonatkozóan a nagyvárostól távolodva, kismértékben ugyan, de valamelyest nőnek.⁷⁷ A lakóhely differenciáló hatása egyes országok esetében jobban érvényesül, mások esetében egyáltalán nincs hatással⁷⁸. Azokban az országokban, amelyekben szignifikáns a különbség, nem mutatkozik egységes tendencia a lakóhely típusa szerinti válaszokban (4. táblázat).

⁷⁷ Az eltérések szignifikánsak: $F=16,569$, $p=0,000$

⁷⁸ A lakóhely típusa szerinti összefüggés nem szignifikáns az alábbi országokban: Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Németország, Dánia, Észtország, Finnország, Magyarország, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Svédország, Szlovákia esetében.

4. táblázat:

Az időskor szubjektív kezdetének összefüggése a lakóhellyel országok szerint.

	Az időskor kezdetének átlagos életkora (év)				
	Nagyváros	Külváros, kertváros	Kisváros	Falu	Farm, tanya
Turkey	54,43	52,61	56,48	55,29	45,00
Croatia	59,80	56,90	60,22	61,24	61,00
United Kingdom	60,43	59,91	58,44	61,22	59,85
Ireland	60,94	61,67	60,43	62,57	64,73
Romania	61,29	60,28	61,73	62,98	71,17
Spain	61,32	62,24	64,96	60,61	62,72
Slovenia	62,84	64,99	62,29	64,71	63,26
Ukraine	63,14	62,00	63,65	64,63	55,00
France	63,18	62,87	63,14	64,42	66,40
Russian Federation	63,32	65,24	64,42	63,27	66,13
Latvia	63,61	60,26	62,54	63,65	63,94
Portugal	65,32	64,22	65,56	66,56	66,43
Israel	66,47	64,72	64,87	63,37	65,00
Greece	67,04	69,16	70,06	69,97	72,50
Switzerland	67,69	63,92	64,51	66,24	68,24

Saját szerkesztés.

Oksági modellek

Az áttekintett mikroszintű változók közül a legtöbb valamilyen módon hatással van az időskor kezdetéről való gondolkodásra. A továbbiakban megkíséreljük oksági modellek felállítását a mögöttes mechanizmusok feltárására regressziós modellek segítségével.

A fenti elemzések rámutattak arra, hogy az időskor kezdetéről való gondolkodást leginkább egyéni jellemzők, mint a nem és az életkor határozzák meg, a társadalmi-gazdasági státusz szerint – amelyet az iskolai végzettségen és a háztartás jövedelmén keresztül vizsgáltunk – nem mutatkoztak számottevő különbségek, csak néhány országban található kapcsolat a változók között. Ezek hatását egyenként az alábbi regressziós modellek mutatják.

A válaszadó életkorának egy évvel való növekedése az időskor kezdeteként meghatározott életkor 0,15 évvel való emelkedését jelenti. Ha a válaszadó életkora 10 évvel nő, akkor az időskor kezdetét 1,5 évvel későbbre teszi (5. táblázat).

5. táblázat:

Az életkor hatása az időskor szubjektív kezdetére

	Standardizálatlan együttható		Standardizált együttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	55,723	,128		435,079	,000
Válaszó életkora	,150	,003	,259	59,318	,000

A válaszadók közül a nők átlagosan 2,16 évvel későbbre teszik az időskor kezdetét mint a férfiak (6. táblázat).

6. táblázat:

A nem⁷⁹ hatása az időskor szubjektív kezdetére.

	Standardizálatlan együttható		Standardizált együttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	61,630	,071		869,645	,000
Válaszó neme	2,159	,096	,101	22,406	,000

⁷⁹ A nem változót a regressziós elemzésbe való bevonáshoz kvázi magas mérési szintűvé alakítottuk, 0=férfi, 1=nő

A legalább középfokú végzettséggel rendelkezők átlagosan 1,1 évvel korábban mondják az időskor kezdetét az alacsony végzettségűekhez képest (7. táblázat).

7. táblázat:

Az iskolázottság⁸⁰ hatása az időskor szubjektív kezdetére

	Standardizálatlan együtttható		Standardizált együtttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	63,732	,131		485,432	,000
Válaszadó iskolázottsága	-1,076	,141	-,034	-7,621	,000

A városban (kisvárosban, külvárosban vagy nagyvárosban) lakók számára az időskor átlagosan 0,8 évvel hamarabb kezdődik a falun élőkhez képest (8. táblázat).

8. táblázat:

A lakóhely hatása⁸¹ az időskor szubjektív kezdetére

	Standardizálatlan együtttható		Standardizált együtttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	63,296	,081		780,498	,000
Lakóhely típusa	-,785	,101	-,035	-7,777	,000

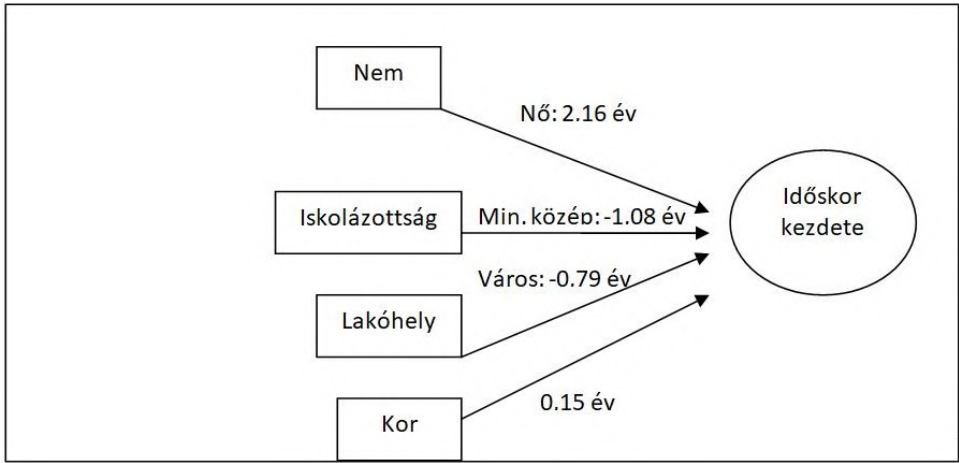
Az alábbi ábrán összefoglalva látható, hogy az egyes mikroszintű tényezők mekkora hatással vannak a függő változóra.

⁸⁰ Az iskolázottsági végzettséget dichotomizáltuk: 0= alacsony, 1=legalább középfok

⁸¹ A lakóhely típusát újrakódoltuk: 0=falu/tanya, 1=város (kisváros, külváros, nagyváros)

1. ábra:

A mikroszintű tényezők egyenkénti hatása az időskor szubjektív kezdetére.

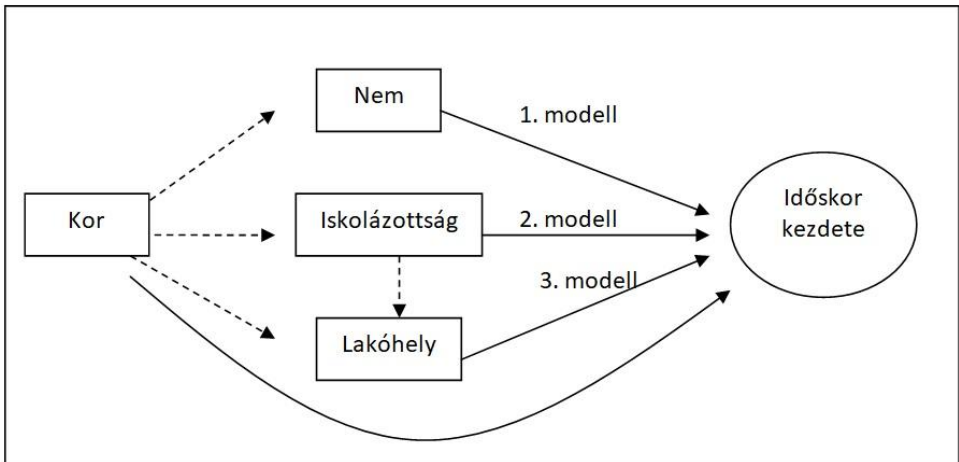

Saját szerkesztés

A mikroszintű elemzésbe bevont változók egymással is kapcsolatban lehetnek, oksági viszony állhat fenn köztük, s így hatásuk nem tisztán mutatkozik meg. A változók közötti oksági kapcsolatról az alábbi hipotetikus modellt vázoljuk fel (2. ábra):

2. ábra:

A mikroszintű tényezők közötti feltételezett kapcsolat.

Saját szerkesztés

Amint a korábbi elemzésekben tapasztaltuk, a nem, az iskolázottság, a lakóhely és a kor szignifikáns hatással van az időskor kezdetének mondott átlagos életkorra. Feltételezhető, hogy az egyes hatások mögött a kor hatása húzódik meg. A nem esetében a férfiak és a nők válaszainak különbsége származhat abból, hogy a nők között – a nők magasabb várható élettartama miatt – több az idős, akik távolítják maguktól az időskor kezdetének határát. Az iskolázottság esetében szintén feltételezhető egy ilyen hatás, hiszen a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében magasabb az idősek aránya, átlagéletkoruk 13 évvel magasabb a teljes mintaátlagnál (60,25 év a 47, 54 évhez képest). A lakóhely típusának hatása mögött szintén meghúzódhat a kor, hiszen az életszakaszból fakadóan (gazdaságilag aktív-inaktív) a (nagy)városban élők fiatalabbak (nagyvárosban élők átlagéletkora: 45,95 év), míg a falun (átlagéletkor: 48,7 év), tanyán (átlagéletkor: 50,88 év) élők idősebbek. A lakóhelyre ugyanakkor az iskolázottság is hatással van, hiszen a magasabb iskolai végzettséggel elérhető munkahelyek inkább a nagyvárosokban, városokban található, míg az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők kiszorulnak a kisebb településekre, községekre, falvakba. Ezt mutatja a különböző iskolai végzettséggel rendelkezők megoszlása az egyes településtípusokon is, az alapfokú végzettséggel bírók aránya a nagyvárosban 12,3 % míg a községben/faluban 18%, a felsőfokú végzettséget szerettek aránya a nagyvárosban 35 %, a községben/faluban 18,2 %.

Az oksági modell felépítését és tesztelését regressziós modellekkel végezzük el. Az egyes magyarázó változók hatásának mértékét az alábbi táblázatok mutatják.

A bővített oksági modellek

1. modell: A nem hatása az életkorral kontrollálva

Először a nem hatását az időskor kezdetéről való elképzelésre az életkorral kontrolláljuk, azaz megnézzük, hogy mekkora a nemű hovatartozás önálló hatása a válaszadásra.

A regressziós modellben azt látjuk (9. táblázat), hogy a nem hatása, az életkor hatásával kontrollálva is megmarad, sőt csak kismértékben csökkent a tiszta hatáshoz képest. A nők, függetlenül az életkoruktól, átlagosan közel 2 évvel későbbre teszik az időskor kezdetét a férfiaknál. A válaszadó nemének tehát önálló hatása van arra nézve, hogy hány éves kortartanak az időskor kezdetének, mégpedig olya módon, hogy a nők ezt az életkort 2 évvel magasabbnak gondolják, mint a férfiak.

9. táblázat:

A nem hatása az időskor szubjektív kezdetére az életkorral kontrollálva.

	Standardizálatlan együtttható		Standardizált együtttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	52,851	,189		280,339	,000
Válaszadó neme	1,931	,093	,090	20,680	,000
Válaszadó életkora	,148	,003	,255	58,644	,000

Saját szerkesztés

2. modell: Az iskolázottság hatása az életkorral kontrollálva

Az iskolázottság esetében nagyon érdekes összefüggést kapunk az életkor hatásának bevonásával (10. táblázat). Az iskolai végzettség hatása ugyanis negatívról pozitívrá váltott a kontrollált modellben. Ez azt jelenti, hogy az iskolázottság hatását az életkor erősen torzította. Amennyiben az iskolázottság hatásából kiszűrjük az életkor hatását, azt találjuk, hogy a legalább középfokú végzettséget szerzettek esetében az időskor kezdetének mondott életkor átlagosan 1,2 évvel magasabb az alapfokú végzettséggel rendelkezőkhöz képest. Az előző modellben talált negatív hatás tehát betudható annak, hogy az iskolázottság erősen összefügg az életkorral. Vagyis két azonos korú válaszadó, akik közül az egyik csak alapfokú végzettséget szerzett, a másik pedig legalább középfokút, ez utóbbi átlagosan 1,3 évvel későbbre teszi az időskor kezdetét.

10. táblázat:

Az iskolázottság hatása az időskor szubjektív kezdetére az életkorral kontrollálva.

	Standardizálatlan együttható		Standardizált együttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	54,364	,202		268,515	,000
Válaszadó iskolázottsága	1,229	,142	,039	8,652	,000
Válaszadó életkora	,156	,003	,270	59,463	,000

Saját szerkesztés.

3a. modell: A lakóhely típusának hatása az életkorral kontrollálva

A lakóhely típusának hatása szignifikáns marad az életkor bevonása mellett is, méghozzá marad a negatív hatás, habár 0,3-del csökken. Két azonos korú válaszadó közül az, aki városban lakik átlagosan 0,45 évvel alacsonyabbnak ítéli meg az időskor kezdetének életkorát (11. táblázat).

11. táblázat:

A lakóhely hatása az időskor szubjektív kezdetére az életkorral kontrollálva.

	Standardizálatlan együttható		Standardizált együttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	56,023	,146		382,886	,000
Lakóhely típusa	-,435	,098	-,020	-4,449	,000
Válaszadó életkora	,150	,003	,258	58,891	,000

Saját szerkesztés.

3b. modell: A lakóhely típusának hatása az iskolai végzettséggel kontrollálva

Az iskolázottság - feltételezésünkkel ellentétben - szinte nem módosít a lakóhely hatásán (12. táblázat). Nem meglepő ez az eredmény, miután láttuk, hogy az iskolázottság hatását milyen nagymértékben befolyásolja az életkor.

12. táblázat:

A lakóhely hatása az időskor szubjektív kezdetére az iskolázottsággal kontrollálva.

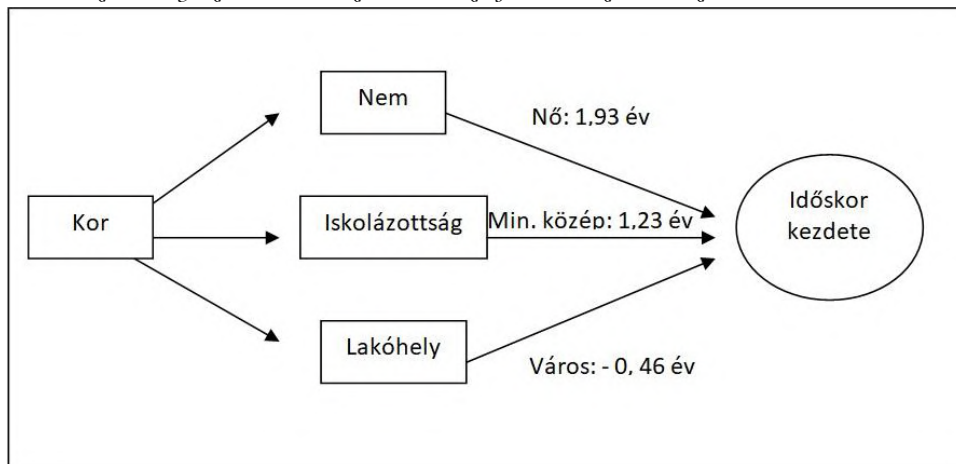
	Standardizálatlan együttható		Standardizált együttható	t	p
	B	Std. hiba	Beta		
Konstans	64,131	,143		449,172	,000
Lakóhely típusa	-,728	,101	-,033	-7,190	,000
Válaszó iskolázottsága	-1,004	,142	-,032	-7,083	,000

Saját szerkesztés

A felrajzolt hipotetikus oksági modellünk az életkor mögöttes hatására vonatkozóan az elemzések alapján a következőképpen módosul: A nem hatása az életkor bevonásával mindössze kéttizeddel csökken, az iskolázottság hatása nagymértékben változik, hiszen pozitívrá fordul, a lakóhely hatása pedig 0,4-del csökken a kontrollált modellben. Az iskolázottság pedig nem változtat a lakóhely hatásán (3. ábra).

3. ábra:

Mikroszintű tényezők hatása az időskor szubjektív kezdetére az életkorról kontrollálva.

Saját szerkesztés

Összefoglalás

Elemzésemben a European Social Survey 2008 adatai alapján azt vizsgáltam, hogy az időskor kezdetének meghatározásaiban mutatkozó különbségek mögött milyen tényezők húzódnak meg mikroszinten, az egyének között. A mikroszintű elemzés során azt találtuk, hogy az olyan askriptív jellemzők mint a nem és az életkor azok a tényezők, amelyek a leginkább meghatározzák az időskorról való gondolkodást. E két változó mentén a legtöbb vizsgált országban szignifikáns eltérést találtunk az időskor kezdetére vonatkozó válaszok között. Összefüggést mutattunk ki az iskolai végzettséggel és a lakóhellyel is, a regressziós elemzések azonban rámutattak arra, hogy ezek hatását nagymértékben meghatározza az életkor.

Hivatkozott irodalom

- DOBOSSY I. – VIRÁGH E. (2004): Mit gondolunk az öregségről? In *KSH: Időskorúak Magyarországon*, Budapest. <http://mek.niif.hu/06200/06265/06265.pdf>
- JÁSZBERÉNYI, J. (2010): Az ageizmus. *Polgári szemle* 6. évf., 1. szám.
- MUENZ, R. (2007): Aging and Demographic Change in European Societies: Main Trends and Alternative Policy Options. Social Protection Discussion Paper No. 0703. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/589301468329401986/pdf/391740ECA0Demographics0SP0070301PUBLIC1.pdf>
- NELSON, T. D. (2005): Ageism: Prejudice Against Our Feared future Self. *Journal of Social Issues*, Vol 61, No. 2.